

برآورد تأثیر حکمرانی خوب بر رشد فراگیر در کشورهای منتخب

اسماعیل صفرزاده*

ندا مظفری پور**

DOI: 10.22096/esp.2022.141516.1446

تاریخ دریافت: ۹۹/۰۹/۰۶ - تاریخ پذیرش: ۹۹/۱۲/۱۰

چکیده

امروزه رشد اقتصادی کم و نابرابری‌های گسترده، بحث رشد فراگیر را در مرکز توجه بسیاری از کشورها قرار داده است. رشد فراگیر یک مفهوم توسعه‌ای است که بر فرایند رسیدن به رشد تمرکز دارد و با ایجاد فرصت‌ها و مشارکت مردم در فرایند رشد به وجود می‌آید. با توجه به اینکه دولت می‌تواند با انجام تدابیری شایسته، زمینه را برای فراگیرتر شدن رشد فراهم کند، ارتباط تنگاتنگی میان رشد فراگیر و کیفیت دولت وجود دارد. در این راستا این پژوهش با هدف بررسی ارتباط نظام تدبیر شایسته و رشد فراگیر انجام شده است. برای این منظور از داده‌های تلفیقی دو گروه منتخب از کشورهای دارای درآمد سرانه متوسط و بالا در دوره زمانی ۲۰۱۸-۲۰۱۰ استفاده شده است. در ابتدا شاخص چندبعدی رشد فراگیر برای دو گروه منتخب محاسبه شده است و مشاهده شد که متوسط شاخص رشد فراگیر برای کشورهای پردرآمد بیشتر از کشورهای با درآمد متوسط است. نتایج برآورد نیز حاکی از این است که در هر دو گروه کشورهای شاخص نظام تدبیر شایسته و مشارکت نیروی کار تأثیر مثبت و معنی‌داری بر شاخص رشد فراگیر دارند و شاخص قیمت مصرف‌کننده اثری منفی بر شاخص رشد فراگیر دارد. توصیه می‌شود کشورهای با درآمد متوسط توجهی ویژه به اصلاحات نهادی داشته باشند تا زمینه برای مشارکت هرچه بیشتر مردم در فرصت‌های اقتصادی و بهره‌مندی از منافع رشد فراهم و رشد فراگیر حاصل شود.

واژگان کلیدی: رشد فراگیر؛ حکمرانی خوب؛ نهاد؛ دولت.

طبقه‌بندی موضوعی: C23, O43.

۱. مقدمه

امروزه دستیابی به رشد اقتصادی بالا برای کاهش فقر و نابرابری ضروری به نظر می‌رسد؛ اما به‌تنهایی نمی‌تواند تضمین‌کننده افزایش رفاه یک جامعه باشد؛ به عبارت دیگر رشد اقتصادی نمی‌تواند باعث ایجاد شغل شود، مگر اینکه ساختارهای تولیدی به‌خوبی تغییر کنند و فرصت‌ها در اختیار همه افراد قرار گیرد؛ بنابراین مشارکت هرچه بیشتر مردم در فرایند رشد و بهره‌مندی از مزایای آن، چالش اصلی هر دولتی برای فراهم‌کردن رفاه جامعه است؛^۱ از این رو مفهوم جدیدی از رشد یعنی رشد فراگیر^۲ مورد توجه اقتصاددانان و سیاستگذاران قرار گرفته است.

برخی از مطالعاتی که در حوزه رشد فراگیر انجام شده است، به رشد اقتصادی توأم با کاهش نابرابری پرداخته‌اند، مانند مطالعه مک‌کینلی؛^۳ اما باید توجه شود که رشد فراگیر از مفاهیم توسعه‌ای است و ابعاد گوناگونی را در بر می‌گیرد و صرفاً نباید با بعد اقتصادی مورد سنجش قرار گیرد. برخی از مطالعات نیز به دسترسی برابر به فرصت‌های اقتصادی و مشارکت مردم در فرایند رشد اقتصادی تأکید کرده‌اند، مانند مطالعه علی و سان^۴ و رانیار و کانبور.^۵

یکی از عوامل مهم و تأثیرگذار بر استراتژی رشد فراگیر کیفیت عملکرد دولت است؛ دولت می‌تواند تدابیری را به‌گونه‌ای به کار برد که به جلوگیری از ایجاد فساد و برقراری عدالت اجتماعی و اقتصادی کمک کند.^۶ همچنین فقدان تغییرات ساختاری و رشد غیر فراگیر از ویژگی‌های اقتصادهایی با رانت منابع طبیعی از جمله نفت است و این مسئله چالش‌های توزیع عادلانه را برای این دولت‌ها بیشتر می‌کند.^۷

1. Mutiu A. Oyinlola et al, "Governance, domestic resource mobilization, and inclusive growth in sub-Saharan Africa", *Economic Analysis and Policy*, Department of Economics, University of Ibadan, Ibadan, Nigeria (November 2020): 68.

2. Inclusive Growth.

3. Terry McKinley, "Inclusive growth criteria and indicators: An inclusive growth index for diagnosis of country progress", *ADB Sustainable Development Working Paper Series*, no. 14 (Asian Development Bank, 2011).

4. Ifzal Ali, and Hyun H. Son, "Defining and measuring inclusive growth: application to the Philippines", *ERD Working Paper Series*, no. 98 (Asian Development Bank, 2007).

5. Ganesh Rauniyar, and Ravi Kanbur, "Inclusive growth and inclusive development: a review and synthesis of Asian Development Bank literature", *Asian Development Bank Occasional Paper*, no. 8 (Cornell University, 2010).

6. Juzhong Zhuang, "Inclusive growth toward a harmonious society in the People's Republic of China: policy implications", *Asian Development Review* (Asian Development Bank, 2008): 32.

7. Faouzi Abdennour and Othman Alwagdan, "Education and inclusive growth in Saudi Arabia", *International journal of economics, commerce and management* 5, (United Kingdom, 2017): 353.

در این راستا هدف این پژوهش محاسبه شاخص چندبعدی رشد فراگیر و بررسی تأثیر نظام تدبیر شایسته^۸ بر آن است. برای این منظور از اطلاعات دو گروه منتخب از کشورهایی با درآمد سرانه متوسط که عمدتاً صادرکننده نفت هستند و کشورهای پردرآمد، برای بازه زمانی ۲۰۱۰ تا ۲۰۱۸ استفاده می‌شود. بر اساس سازماندهی پژوهش، در بخش دوم و سوم به مبانی نظری و مطالعات تجربی پرداخته می‌شود. بخش چهارم به نحوه محاسبه شاخص رشد فراگیر و وضعیت هر یک از شاخص‌های نظام تدبیر شایسته در کشورهای مورد مطالعه می‌پردازد. در بخش پنجم تصریح و برآورد مدل تجربی انجام شده است و در نهایت در بخش ششم بحث و نتیجه‌گیری ارائه می‌شود.

۲. ادبیات موضوع

۲-۱. نهادها و رشد اقتصادی

سه موج عمده در نظریه‌های رشد اقتصادی وجود دارد که عبارت‌اند از مدل نئوکینزی هارود (1948، 1939) - دومار (1947، 1946)، مدل نئوکلاسیک سولو (1956) - سوان (1956) و مدل رشد درونزای رومر (1986) - لوکاس (1988). در تحلیل مدل‌های رشد لازم است که بین دو منشا بلافصل و بنیادی رشد تمایز قائل شد. انباشت نهاده‌هایی همچون کار، سرمایه و تکنولوژی منشأ بلافصل نامیده می‌شوند که نظریه‌های ذکرشده در بالا گرایش به مدل‌سازی چنین منسأهایی دارند. منشأهای بنیادی رشد مربوط به متغیرهایی هستند که توانایی کشورها در انباشت نهاده‌های تولید و سرمایه‌گذاری در تولید دانش را تعیین می‌کنند.^۹ مشاهده تفاوت عمده درآمد در میان کشورها و وضعیت پایدار فقر و انباشت سرمایه برای ثروتمندان، توجه نظریه‌پردازان رشد را به منشأهای بنیادی رشد معطوف کرد؛ به طوری که در دهه ۱۹۹۰ نظریات مبتنی بر نهادها وارد تحلیل‌های رشد اقتصادی شد و نورث (۱۹۹۰) یکی از سرشناس‌ترین اقتصاددانان نهادگرا، نهادها را اینچنین تعریف کرده است: «نهادها قوانین بازی در یک جامعه هستند یا به طور رسمی تر محدودیت‌هایی ساخته شده توسط انسان‌ها هستند که تعاملات انسانی را شکل می‌دهند. در نتیجه آن‌ها انگیزه‌ها را در مبادلات

8. Good Governance.

9. Snowdon, B., & Vane, H. R., *Modern macroeconomics: its origins, development and current state* (Edward Elgar Publishing, 2005), 596-598

سیاسی، اجتماعی یا اقتصادی، ساختار می‌دهند. تغییر نهادی شیوه تکامل جوامع را در طول زمان شکل می‌دهد و از این‌رو کلید درک تغییرات تاریخی هستند.^{۱۰}

عجم‌اگلو (۲۰۰۹) بیان می‌کند تفاوت نهادها در کشورهای مختلف، عامل مهمی در تعیین تفاوت کشورها در انباشت سرمایه فیزیکی، سرمایه انسانی و تکنولوژی است.^{۱۱} نهادها و سیاست‌هایی که این تفاوت‌ها را ایجاد می‌کنند، از جنبه‌های مختلف قابل دسته‌بندی است. یک دسته ویژگی‌های سیاست‌های مالی دولت است. برای مثال نرخ بالای مالیات در فضای سرمایه‌گذاری منجر به فرار مالیاتی و اختصاص منابع به سوی اقتصاد زیرزمینی و ایجاد ناکارآمدی می‌شود. دسته دیگر مربوط به اقداماتی است که بر رفتارهای رانت‌جویانه افراد و دولت اثرگذار است. مواردی همچون درخواست رشوه، اعطای منافع در پاسخ به لابی‌گری و یا اقداماتی که به نفع مقامات دولتی است، نمونه‌هایی از اشکال رانت‌جویی هستند. در نتیجه ضعف در نهادها می‌تواند باعث حداقل شدن حقوق مالکیت و انگیزه‌های اقتصادی شود و اقتصادی متکی بر مصادره و فساد به وجود آید که منفعت اصلی آن، غنی‌سازی شخصی و حفظ قدرت است که بر عملکرد و رشد اقتصادی تأثیر می‌گذارد.^{۱۲}

تاکنون مطالعات تجربی بسیاری انجام شده است که وجود ارتباط مثبت بین کیفیت نهادها و ساختارهای حاکمیتی و رشد اقتصادی را یافته‌اند^{۱۳} و برای ارزیابی نهادهای یک کشور شاخص‌های گوناگونی ارائه شده است؛ یکی از شاخص‌ها حکمرانی خوب است که برای کمک به اهداف کاهش فقر و توسعه پایدار در سطح جهانی، ملی و شرکتی به کار می‌رود.^{۱۴} طبق تعریف بانک جهانی، حکمرانی خوب سنت‌ها و نهادهایی است که در چارچوب آن‌ها در کشور اعمال قدرت می‌شود و سه حوزه کلی را دربرمی‌گیرد: الف) فرآیند انتخاب دولت و نظارت بر آن، ب) ظرفیت دولت در تدوین و اجرای موثر سیاست‌های صحیح و ج) احترام شهروندان و دولت به نهادهایی که بر روابط اجتماعی و اقتصادی آن‌ها حاکم هستند. بانک جهانی برای ارزیابی دولت در این سه حوزه، شش

10. North, D. C., *Institutions, institutional change and economic performance* (Cambridge university press, 1990), 3.

11. Acemoglu, D., *Introduction to modern economic growth* (Perinceton University Press. 2009), 781.

12. D. Romer, *Advanced macroeconomics* (McGraw Hill, 2012), 163-164.

13. Avellaneda, S. D., "Good governance, institutions and development: beyond the conventional wisdom", *British Journal of Political Science* 40, (2010): 196.

14. Udo E. Simonis, "Defining good governance-the conceptual competition is on", *WZB Discussion Paper*, WZB Berlin Social Science Center (July 2004): 10.

مؤلفه پیشنهاد کرده است که عبارت‌اند از: آزادی بیان و پاسخگویی، ثبات سیاسی و فقدان خشونت/ تروریسم، اثربخشی دولت، کیفیت مقررات، کنترل فساد و حاکمیت قانون.^{۱۵}

۲-۲. رشد فراگیر

افزایش نابرابری نتیجه طبیعی و البته نگران‌کننده از رشد اقتصادی است و رشد اقتصادی سریع لزوماً بیکاری، فقر، نابرابری جنسیتی، بیماری و... را کاهش نمی‌دهد. این مشکلات که به نوعی با رشد اقتصادی مرتبط هستند، به‌طور نامتناسبی طبقه کارگر و افراد فقیر و محروم را تحت فشار قرار می‌دهد و به رفاه آنها آسیب می‌زند.^{۱۶} چالش ارتباط بین رشد، فقر و نابرابری، باعث ظهور رشد فراگیر به عنوان یک الگوی توسعه جدید در سیاستگذاری‌های حوزه رشد شده است که ابعاد درآمدی و غیردرآمدی رفاه را به‌گونه‌ای در بر می‌گیرد که کاهش فقر را به فراگیر شدن رشد تبدیل می‌کند؛^{۱۷} با این حال هنوز تعریف واحدی از آن در جهان وجود ندارد. برخی تعاریف تنها از بعد اقتصادی به رشد فراگیر پرداخته‌اند. هاییتو^{۱۸} فراگیری رشد را رشد تولید ناخالص داخلی می‌داند که منجر به کاهش چشمگیر فقر شود یا از نظر هان و تورات،^{۱۹} رشد فراگیر همان رشد کسب فقر است. برخی دیگر معتقدند که فرایند و نحوه رسیدن به رشد مهم است و نه صرفاً نتیجه آن. علی و سان^{۲۰} معتقدند رشد زمانی فراگیر است که همه افراد جامعه بدون در نظر گرفتن تفاوت‌های فردی خود، در فرایند رشد شرکت و به آن کمک کنند. آنها رشد فراگیر را رشدی می‌دانند که نه تنها فرصت‌های اقتصادی جدید ایجاد می‌کند، بلکه امکان دسترسی برابر به این فرصت‌ها را برای همه اقشار جامعه فراهم می‌کند.

رشد فراگیر به سرعت و الگوی رشد نیز اشاره دارد که به هم پیوسته هستند و باید با یکدیگر بررسی شوند. رشد فراگیر به کاهش سریع و پایدار فقر کمک می‌کند و به مردم این امکان را

15. D. Kaufmann, A. Kraay, & M. Mastruzzi, "The Worldwide Governance Indicators: Methodology and Analytical Issues". *World Bank Policy Research Working Paper*, no 5430 (2010): 4.

16. Bill Chou and Ahmed Shafiqal Huque, "Does public participation matter? Inclusive growth in East Asia", *Asian Journal of Political Science* (Faculty of Social Science, The Chinese University of Hong Kong- Department of Political Science, McMaster University, Hamilton, Ontario, Canada, 2016): 164.

17. Arindam Biswas, "Insight on the evolution and distinction of inclusive growth", *Development in Practice* (Indian Institute of Technology Roorkee, 2016): 510.

18. Cielito F. Habito, "Patterns of inclusive growth in developing Asia: Insights from an enhanced growth-poverty elasticity analysis", *ADB Working Paper Series*, no. 145 (January 2009).

19. Arjan de Haan, "Inclusive growth: More than safety nets", *International Development Research Centre*, Ottawa: SIG Working Paper (September 2013).

20. Ali and Son, "Defining and measuring inclusive growth".

می‌دهد که ضمن مشارکت در رشد، از منافع آن بهره‌مند شوند. برای اینکه این رشد در بلندمدت پایدار باشد، باید یک رشد گسترده میان بخش‌های مختلف و با همکاری بخش عمده‌ای از نیروی کار کشور باشد؛^{۲۱} بنابراین اقداماتی که در یک استراتژی موفق برای کاهش فقر و فراگیرتر شدن رشد انجام می‌شود، باید در راستای ارتقای رشد سریع و پایدار اقتصادی باشد؛ یعنی سیاست‌های تقویت‌کننده رشد با سیاست‌هایی که به فقرا اجازه مشارکت و بهره‌مندی از فرصت‌ها را می‌دهد، همراه شود، مانند سیاست‌هایی برای بهبود بازار کار، رفع نابرابری‌ها و افزایش شمولیت مالی.^{۲۲}

نهادهای و سازمان‌های بین‌المللی نیز با تأکید بر جنبه‌های مختلف، به مفهوم رشد فراگیر، تجزیه و تحلیل و سیاست‌های تقویت‌کننده آن پرداخته‌اند. این تعاریف به‌طور خلاصه در جدول (۱) ارائه شده‌اند.

جدول (۱): مفاد اصلی سازمان‌های بین‌المللی از مفهوم رشد فراگیر

سازمان	تعریف	روش تجزیه و تحلیل	سیاست‌های تقویتی
بانک توسعه آسیایی	افزایش درآمد از طریق مشارکت و کاهش نابرابری به‌طور همزمان که توسط جنبه‌های غیرپولی کیفیت زندگی تعریف شده است.	تجزیه و تحلیل شاخص‌های جداگانه در ۷ گروه بدون ارائه شاخص ترکیبی.	ایجاد فرصت‌های جدید در حوزه‌های مختلف، تضمین دسترسی برابر به فرصت‌ها، ایجاد شبکه‌های حمایت اجتماعی.
اتحادیه اروپا	حمایت برای دستیابی به نرخ اشتغال بالا، سرمایه‌گذاری برای کسب مهارت‌های لازم، مبارزه با فقر و توسعه بازار کار.	تجزیه و تحلیل شاخص‌های جداگانه در ۵ گروه بدون ارائه شاخص ترکیبی.	رویکرد یکپارچه‌ای برای تدوین سیاست‌ها ارائه نشده است.
سازمان همکاری اقتصادی و توسعه	بهبود استانداردهای زندگی چندبعدی برای خانوار.	محاسبه شاخص ترکیبی.	سیاست‌های اقتصادی باید در جهت عمل به سه وظیفه باشد: ایجاد فرصت‌هایی برای بهبود رفاه و کامیابی مردم، فراهم کردن فرصت‌های برابر کاری، حاکمیت عمومی.
برنامه توسعه سازمان ملل	تعریف یکپارچه‌ای ارائه نشده است.	بر اساس ویژگی‌های خاص هر کشور بررسی می‌شود.	سیاست‌های اقتصادی با توجه به ویژگی‌های خاص هر کشور تدوین می‌شود.
بانک جهانی	رشد تولید ناخالص داخلی حقیقی به همراه انجام اقدامات حمایتی.	رویکرد یکپارچه‌ای برای ارزیابی فراگیری ارائه نشده است.	رویکرد یکپارچه‌ای برای اجرای سیاست‌های اقتصادی تدوین نشده است.
مجمع جهانی اقتصاد	رشد تولید ناخالص داخلی حقیقی که از طریق ایجاد فرصت‌ها، کیفیت زندگی را بهبود می‌بخشد.	محاسبه شاخص ترکیبی که سه پارامتر: رشد، شمولیت و پایداری را توصیف می‌کند.	تدابیر باید در این زمینه‌های اصلی انجام شود: آموزش و مهارت‌های حرفه‌ای، خدمات و زیرساخت‌های اساسی، واسطه‌گری مالی برای سرمایه‌گذاری، کارآفرینی، اشتغال و دستمزد، اختصاص بودجه.

منبع: کمیسیون اقتصادی اوراسیا (۲۰۱۹)

21. Elena Ianchovichina and Susanna Lundstrom Gable, "What is inclusive growth?", *Commodity prices and inclusive growth in low-income countries*, International Monetary Fund, (Washington, DC: Intern. Monetary Fund 2012): 147.

22. DFID, "building jobs and prosperity in developing countries", *Department for International Development* London: Department for International Development (2008): 2.

همان‌طور که گفته شد، رشد فراگیر نیازمند ایجاد فرصت‌های شغلی مولد و مناسب است. این امر باید توسط بخش خصوصی و از طریق رقابت و انگیزه‌های مبتنی بر بازار هدایت شود. با این حال پدیده شکست بازار را نباید نادیده گرفت. نقش اصلی دولت ایجاد و حفظ محیطی است که با ازبین‌بردن ضعف‌های نهادی و نائباتی‌های سیاسی، زمینه سرمایه‌گذاری در کسب و کار و کارآفرینی را فراهم کند. این امر دولت را ملزم به سرمایه‌گذاری در زیرساخت‌ها، سرمایه انسانی، ایجاد ظرفیت‌های نهادی، حفظ ثبات اقتصاد، حمایت از حقوق مالکیت و حفظ قانون می‌کند.^{۲۳} رانیار و کانبور نیز معتقدند که دولت باید ضعف‌های نهادی را برطرف کند، ثبات سیاسی را حفظ کند و حاکمیت قوانین را برقرار سازد؛ زیرا که رشد فراگیر پیوند محکمی با قوانین دارد و حاکمیت قانون و عملکرد صحیح نهادهای حقوقی، برای تضمین حقوق مردم در مشارکت اقتصادی و اطمینان از دسترسی به عدالت برای افراد آسیب‌پذیر ضروری است.^{۲۴} انجام این تدابیر توسط دولت تضمین می‌کند که منابع عمومی به‌طور کارآمد و همراه با شفافیت و پاسخگویی برای تمام افراد استفاده شود و فرصت‌ها در اختیار همه از جمله فقرا قرار گیرد. همچنین باعث گسترش سرمایه‌گذاری بخش خصوصی و ایجاد فرصت‌های شغلی می‌شود.^{۲۵}

با توجه به نقش مهمی که تدابیر انجام‌شده توسط دولت بر رشد فراگیر دارد، به‌طور کلی می‌توان نتیجه گرفت وجود نظام تدبیر شایسته برای یک استراتژی جامع رشد فراگیر ضروری به نظر می‌رسد. نظام تدبیر شایسته برای کمک به اهداف کاهش فقر و توسعه پایدار در سطح جهانی، ملی و شرکتی به‌کار می‌رود^{۲۶} و برای ارزیابی آن شاخص‌های گوناگونی ارائه شده است. طبق تعریف بانک جهانی، نظام تدبیر شایسته سنت‌ها و نهادهایی است که در چارچوب آنها در کشور اعمال قدرت می‌شود و سه حوزه کلی را در بر می‌گیرد: الف) فرایند انتخاب دولت و نظارت بر آن، ب) ظرفیت دولت در تدوین و اجرای مؤثر سیاست‌های صحیح، ج) احترام شهروندان و دولت به نهادهایی که بر روابط اجتماعی و اقتصادی آنها حاکم هستند. بانک

23. Juzhong Zhuang and Ifzal Ali, "Poverty, inequality, and inclusive growth in Asia", *Measurement, Policy Issues, and Country Studies*, Anthem Press. UK: Book chapter. Poverty, Inequality, and Inclusive Growth in Asia (April 2010): 13.

24. Rauniyar and Kanbur, "Inclusive growth and inclusive development", 6.

25. Asian Development Bank, *Framework of Inclusive Growth Indicators* (Asian Development Bank, 2011), 53.

26. Udo E. Simonis, "Defining good governance", *WZB Discussion Paper*, WZB Berlin Social Science Center (July 2004): 10.

جهانی برای ارزیابی دولت در این سه حوزه، شش مؤلفه پیشنهاد کرده است که عبارت‌اند از: آزادی بیان و پاسخگویی، ثبات سیاسی و فقدان خشونت/ تروریسم، اثربخشی دولت، کیفیت مقررات، کنترل فساد و حاکمیت قانون.^{۳۷} با توجه به مطالب گفته‌شده، در این پژوهش برای بررسی اثرپذیری رشد فراگیر از نقش دولت، از شاخص‌های شش‌گانه نظام تدبیر شایسته که توسط بانک جهانی ارائه شده است، استفاده می‌شود.

۳. مطالعات تجربی

علی و سان^{۲۸} برای ساخت شاخص رشد فراگیر از تابع تحرک اجتماعی که همانند تابع رفاه اجتماعی است، استفاده کرده‌اند. آنها یک شاخص یکپارچه برای رشد فراگیر ارائه داده‌اند که به‌طور همزمان میزان دسترسی به فرصت و نحوه توزیع فرصت را میان دهک‌های درآمدی جامعه می‌سنجد. این شاخص به صورت جداگانه برای دسترسی به فرصت‌های آموزش و بهداشت حساب شده است. آناند و همکاران^{۲۹} نیز با همین روش و استفاده از هزینه‌های زندگی میان دهک‌ها شاخص رشد فراگیر را محاسبه کرده‌اند. در واقع روش ساخت شاخص رشد فراگیر در این مطالعات یک‌بعدی بوده است. ADB^{۳۰} در پاسخ به این سؤال که رشد فراگیر چگونه اندازه‌گیری می‌شود و چطور می‌توان مطمئن شد که فرصت‌ها در اختیار همه قرار گرفته است، چارچوبی از عناصر درآمدی و غیر درآمدی دستیابی به رشد فراگیر را معرفی کرده، اما شاخص ترکیبی و وزنی را که نشان‌دهنده اهمیت هر عنصر باشد، ارائه نداده است. وللا و همکاران^{۳۱} با استفاده از داده‌های مقطعی سال‌های ۲۰۰۱ و ۲۰۱۱ و با روش تحلیل مؤلفه‌های اصلی، شاخص ترکیبی رشد فراگیر را برای ایالت‌های هند محاسبه کرده‌اند. میر و میر^{۳۲} نیز با در نظر گرفتن

27. Daniel Kaufmann, Aart Kraay, and Massimo Mastruzzi, "The Worldwide Governance Indicators", 4.

28. Ali and Son, "Defining and measuring inclusive growth".

29. Rahul Anand, Saurabh Mishra, and Shanaka J. Peiris, "Inclusive growth: Measurement and determinants", *International Monetary Fund Working Paper*, IMF Working Paper, Asia Pacific Department, no. 13-135 (January 2013).

30. ADB (2011), 7.

31. Paramasivan S. Vellala, Mani K. Madala and Utpal Chattopadhyay, "The Development of Composite Index for Inclusive Economic Growth: An Indian Perspective", *Journal of Economic & Management Perspectives*, Famagusta: International journal of economic perspectives: IJEP (January 2016).

32. Daniel Francois Meyer and Natanya Meyer, "Assessment of Inclusive Growth performance: A comparative analysis of the BRICS countries", *Acta Universitatis Danubius. Economica*, Editura Universitară Danubius (2019).

برآورد تأثیر حکمرانی خوب بر رشد فراگیر در کشورهای منتخب / صفرزاده و مظفری پور ۲۴۷

ابعاد اقتصادی-اجتماعی، شاخصی ترکیبی ارائه داده‌اند که اطلاعات زیرشاخص‌های آن برای بیشتر کشورها در بانک جهانی در دسترس باشد و امکان مقایسه عملکرد کشورها در زمینه فراگیری رشد فراهم شود.

در ادامه به برخی مطالعات که ارتباط نظام تدبیر شایسته و رشد فراگیر را بررسی کرده‌اند، اشاره می‌شود. هابیتو^{۳۳} در مطالعه خود به تجزیه و تحلیل الگوی رشد فراگیر در کشورهای در حال توسعه آسیایی برای دوره ۲۰۰۶-۲۰۰۰ پرداخته است. وی تأثیر سه عامل رشد بخش‌های مختلف اقتصاد، مخارج عمومی و نظام تدبیر شایسته را بر رشد کشش فقر که آن را همان رشد فراگیر می‌داند، بررسی کرده است. نتایج نشان می‌دهد که از میان سه عامل مورد بررسی، کیفیت نظام تدبیر شایسته بیشترین تأثیر را بر فراگیری رشد داشته است.

جاوید و همکاران^{۳۴} به تجزیه و تحلیل رشد فراگیر برای کشورهای آسیای جنوبی پرداخته‌اند. آنها از داده‌های مقطعی برای ۸ کشور آسیای جنوبی طی بازه ۲۰۱۴-۲۰۰۵ و الگوی اثرات ثابت استفاده کرده‌اند. نتایج نشان می‌دهد شاخص توسعه انسانی و دو شاخص ثبات سیاسی/فقدان تروریسم و کنترل فساد از عوامل مؤثر بر رشد فراگیر هستند.

دومبیا^{۳۵} نقش نظام تدبیر شایسته را بر رشد فقرزدا و رشد فراگیر بررسی کرده است. وی با اطلاعات ۱۱۲ کشور در سال‌های ۱۹۷۵ تا ۲۰۱۲ به این نتیجه رسیده است که تمام شاخص‌های نظام تدبیر شایسته بر افزایش درآمد فقرا و کاهش فقر تأثیر دارند؛ اما فقط اثربخشی دولت و حاکمیت قوانین باعث بهبود رشد فراگیر شده است. همچنین استراتژی‌های آموزشی، زیرساخت‌ها و توسعه مالی از عوامل تأثیرگذار بر رشد فراگیر هستند.

اوینلولا و همکاران^{۳۶} در مطالعه خود به بررسی نقش نظام تدبیر شایسته بر رشد فراگیر پرداخته‌اند. آنها این رابطه را با استفاده از روش GMM برای ۲۷ کشور جنوب صحرای آفریقا برای دوره زمانی ۱۹۹۵ تا ۲۰۱۵ بررسی کرده‌اند و تولید ناخالص داخلی سرانه را به عنوان

33. Habito, "Patterns of inclusive growth in developing Asia".

34. Yasser Javed, Ihtsham Ul Haq Padda and Waqar Akram, "An analysis of inclusive growth for South Asia", *Journal of Education & Social Sciences*, DOI: 10.20547/jess06111806108 (March 2018).

35. Djeneba Doumbia, "The quest for pro-poor and inclusive growth: the role of governance", *Applied Economics*, Paris School of Economics, University Paris I Pantheon-Sorbonne, World Bank (October 2019).

36. Mutiu A. Oyinlola et al, "Governance, domestic resource mobilization".

جانشینی برای رشد فراگیر در نظر گرفته‌اند. نتایج حاکی از آن است که تمام ابعاد نظام تدبیر شایسته، تأثیر مثبت و معنی‌داری بر رشد فراگیر دارند.

در داخل کشور، مطالعات اندکی در رابطه با رشد فراگیر انجام شده است که به نظام تدبیر شایسته نپرداخته‌اند؛ اما رابطه نظام تدبیر شایسته و رشد و نابرابری بررسی شده است که به برخی از آنها اشاره می‌شود. کمبجانی و سلاطین (۱۳۸۷) تأثیر حکمرانی خوب بر رشد اقتصادی را برای دو گروه کشورهای منتخب OPEC و OECD بررسی کرده‌اند و به این نتیجه رسیده‌اند که شاخص ثبات سیاسی در کشورهای عضو OPEC و شاخص کنترل فساد در کشورهای عضو OECD دارای بیشترین تأثیر بر رشد اقتصادی هستند.

زاینده‌رودی و همکاران (۱۳۹۶) تأثیر شاخص‌های نظام تدبیر شایسته بر توزیع درآمد را در کشورهای منتخب جنوب غربی آسیا طی دوره ۲۰۱۳-۱۹۹۹ و با مدل داده‌های تلفیقی بررسی کرده‌اند. برای تخمین دو مدل برآورد کرده‌اند که یکبار شاخص کلی نظام تدبیر شایسته و بار دیگر شاخص‌های شش‌گانه مورد بررسی قرار گرفته‌اند. نتایج نشان می‌دهد که شاخص کلی نظام تدبیر و شاخص‌های ثبات سیاسی و اثربخشی دولت، تأثیر منفی و معنی‌داری بر نابرابری دارند.

کریمی و همکاران (۱۳۹۶) ارتباط هر یک از شاخص‌های نظام تدبیر شایسته و بهبود رشد اقتصادی را با رویکرد تصحیح خطای برداری برای ایران در دوره زمانی ۱۳۹۴-۱۳۶۲ بررسی کرده‌اند. آنها به این نتیجه رسیده‌اند که تمام شاخص‌های نظام تدبیر شایسته دارای اثرگذاری مثبت و معنی‌داری بر رشد اقتصادی هستند. ضمن اینکه شاخص کیفیت مقررات و آزادی بیان و پاسخگویی، به ترتیب بیشترین و کمترین تأثیر را بر رشد اقتصادی دارند.

ملکی حسونند و همکاران (۱۳۹۸) مطالعه‌ای با هدف بررسی تأثیر همزمان نظام تدبیر شایسته و مخارج دولتی بر رشد اقتصادی کشورهای حوزه منا با روش GMM و در بازه ۲۰۱۶-۲۰۰۲ انجام داده‌اند. نتایج نشان داده است که شاخص کلی نظام تدبیر شایسته تأثیر مثبت و معنی‌داری بر رشد اقتصادی دارند. همچنین با روش مؤلفه‌های اصلی، شاخص دیگری برای نظام تدبیر شایسته استخراج کرده‌اند که تأثیر معنی‌دار و بیشتری بر رشد اقتصادی دارد.

۴. واقعیات آشکار شده

همان‌طور که در مطالعات تجربی اشاره شد، رویکردهایی که برای محاسبه شاخص رشد فراگیر استفاده شده یا یک‌بعدی بوده‌اند و یا چندبعدی بوده اما به صورت یک شاخص ترکیبی حساب نشده و به تمام ابعاد وزن یکسانی داده شده است. برخی مطالعات نیز از متغیرهایی که صرفاً نمایان‌گر وضعیت اقتصادی هستند، استفاده کرده‌اند. در این پژوهش با اقتباس از مطالعه میر و میر،^{۳۷} ابعاد اقتصادی، زیرساخت‌ها، آموزش، بهداشت و اجتماعی به صورت وزنی برای محاسبه رشد فراگیر در نظر گرفته شده‌اند. جدول (۲) زیرشاخص‌های مورد استفاده و وزن آنها را نشان می‌دهد.

جدول (۲): زیرشاخص‌های محاسبه رشد فراگیر

وزن	زیرشاخص	وزن	بعد
۰/۲۵	نسبت شاغلان به کل جمعیت	۰/۶۵	اقتصادی
۰/۱۵	نرخ رشد سالانه GDP سرانه		
۰/۱۵	نسبت سرشمار فقر (درصد افراد با درآمد کمتر از ۱/۹ دلار در روز PPP)		
۰/۱	ضریب جینی		
۰/۰۲۵	دسترسی به برق (درصد از کل جمعیت)	۰/۱	زیرساخت
۰/۰۲۵	دسترسی به اینترنت (درصد از کل جمعیت)		
۰/۰۲۵	دسترسی به آب آشامیدنی سالم (درصد از کل جمعیت)		
۰/۰۲۵	دسترسی به سوخت و فناوری پخت‌وپز (درصد از کل جمعیت)		
۰/۱	نرخ ثبت‌نام ناخالص مقطع متوسطه	۰/۱	آموزش
۰/۰۵	نرخ مرگ و میر کودکان زیر پنج سال (در هر ۱۰۰۰ تولد)	۰/۱	بهداشت
۰/۰۵	امید به زندگی		
۰/۰۵	نسبت وابستگی (نسبت افراد با سن کمتر از ۱۵ و بیشتر از ۶۵ سال به افراد در سن کار)	۰/۰۵	اجتماعی

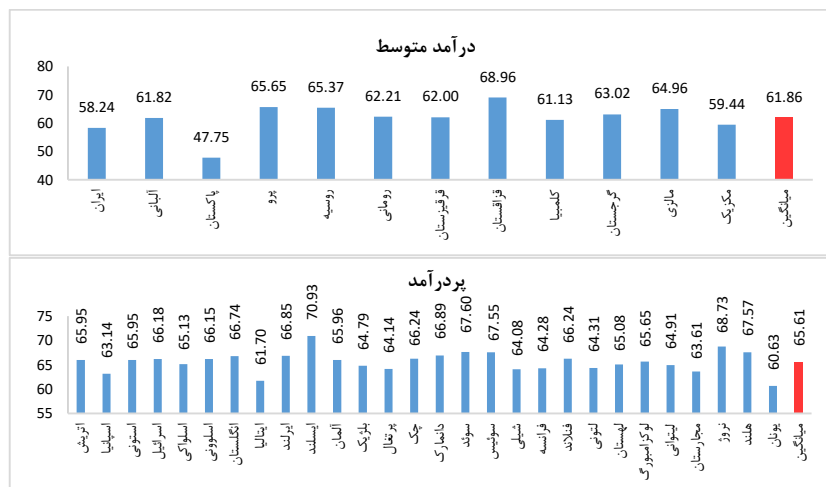
منبع: اقتباس از میر و میر (۲۰۱۹)

شاخص رشد فراگیر بازه ۰ تا ۱۰۰ را در بر می‌گیرد که هرچه به ۱۰۰ نزدیک‌تر باشد، فراگیری رشد بیشتر است. افزایش هر یک از زیرشاخص‌ها باعث بهبود شاخص رشد فراگیر می‌شود (نسبت سرشمار فقر، ضریب جینی، نرخ مرگ‌ومیر و نسبت وابستگی از ۱۰۰ کم می‌شوند تا اثر افزایشی خود بر بهبود رشد فراگیر را نشان دهند). اطلاعات این زیرشاخص‌ها از پایگاه

37. Meyer and Meyer, "Assessment of Inclusive Growth performance".

اطلاعاتی شاخص‌های توسعه جهانی (WDI^{۳۸}) که توسط بانک جهانی منتشر می‌شود، جمع‌آوری شده است. بر اساس موجودبودن اطلاعات، شاخص رشد فراگیر برای ۱۴ کشور با درآمد سرانه متوسط و ۲۸ کشور پردرآمد، برای دوره زمانی ۲۰۱۰ تا ۲۰۱۸ محاسبه شده است.^{۳۹} نمودار (۱) متوسط شاخص رشد فراگیر را برای کشورهای منتخب طی دوره ۲۰۱۰-۲۰۱۸ نشان می‌دهد.

طبق نمودار (۱) در گروه کشورهای درآمد سرانه متوسط، پاکستان، ایران و مکزیک با امتیاز ۴۷/۷۵، ۵۸/۲۴ و ۵۹/۴۴ در زمینه فراگیر شدن رشد کمترین امتیاز را کسب کرده‌اند و قزاقستان، پرو و روسیه به ترتیب بیشترین امتیاز را در گروه کشورهای درآمد سرانه متوسط دارند. در کشورهای پردرآمد، بیشترین امتیاز مربوط به ایسلند و نروژ و کمترین امتیاز برای یونان و ایتالیا است. همان طور که انتظار می‌رود، گروه کشورهای پردرآمد با میانگین ۶۵/۶۱ عملکرد مطلوب‌تری نسبت به کشورهای درآمد سرانه متوسط با میانگین ۶۱/۸۶ دارند.

نمودار (۱): متوسط شاخص رشد فراگیر در کشورهای درآمد متوسط و پردرآمد طی ۲۰۱۰-۲۰۱۸

منبع: یافته‌های تحقیق

38. World Development Indicators.

۳۹. کشورهای با درآمد سرانه متوسط عبارت‌اند از: ارمنستان، اکوادور، ایران، آلبانی، پاکستان، پرو، روسیه، رومانی، قزاقستان، قزاقستان، کلمبیا، گرجستان، مالزی و مکزیک. کشورهای پردرآمد: اتریش، اسپانیا، استونی، اسرائیل، اسلواکی، اسلونی، انگلستان، ایتالیا، ایرلند، ایسلند، آلمان، بلژیک، پرتغال، چک، دانمارک، سوئد، سوئیس، شیلی، فرانسه، فنلاند، لتونی، لوکزامبورگ، لهستان، لیتوانی، مجارستان، نروژ، هلند و یونان.

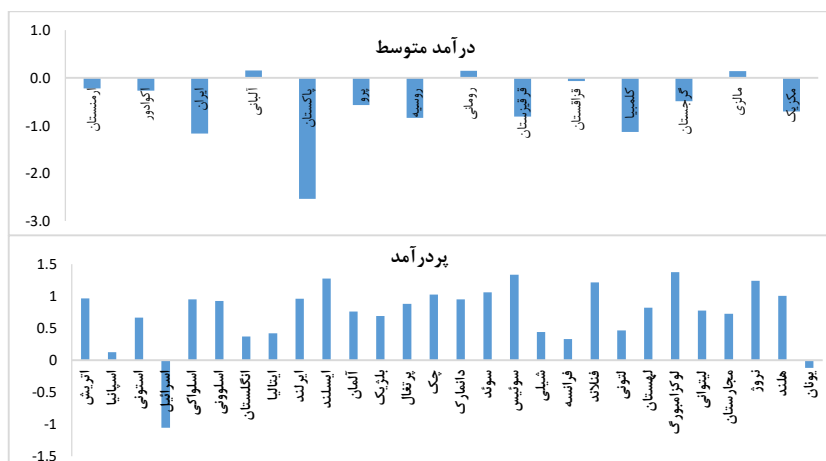
برآورد تأثیر حکمرانی خوب بر رشد فراگیر در کشورهای منتخب / صفرزاده و مظفری پور ۲۵۱

در این بخش با استفاده از اطلاعات پایگاه اطلاعاتی شاخص‌های جهانی حاکمیت (WGI)، عملکرد کشورها در شاخص‌های شش‌گانه نظام تدبیر شایسته مقایسه می‌شوند.

همان‌طور که مشخص است، ایران کمترین امتیاز را در شاخص آزادی بیان و پاسخگویی در میان کشورهای درآمد متوسط دارد که منفی است و برای همه کشورهای پردرآمد این شاخص مثبت است.

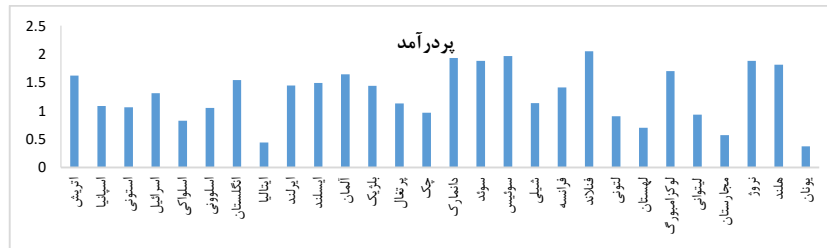
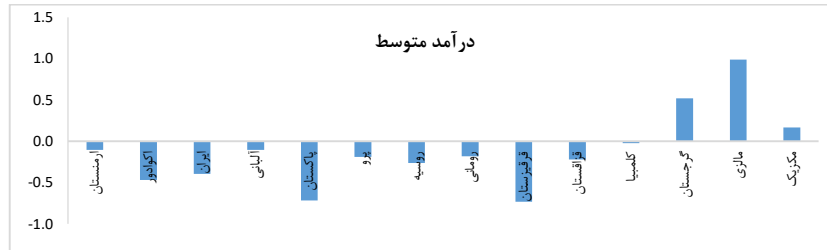

نمودار (۲): متوسط شاخص آزادی بیان و پاسخگویی در کشورهای درآمد متوسط و پردرآمد طی ۲۰۱۰-۲۰۱۸ در شاخص ثبات سیاسی اکثر کشورهای درآمد متوسط از جمله ایران، امتیاز منفی کسب کرده‌اند و در گروه پردرآمدها، تنها اسرائیل و یونان عملکرد منفی دارند.

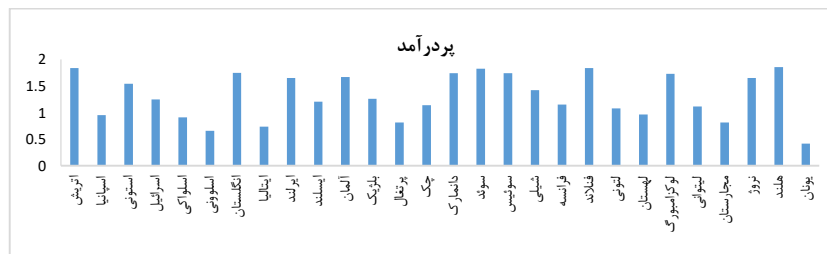
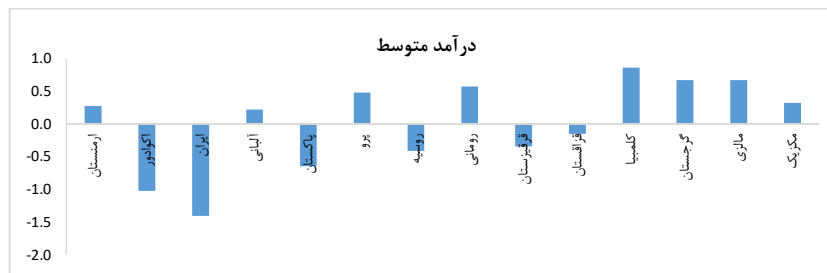

نمودار (۳): متوسط شاخص ثبات سیاسی در کشورهای درآمد متوسط و پردرآمد طی ۲۰۱۰-۲۰۱۸

شاخص اثربخشی دولت نیز در همه کشورهای درآمد متوسط به جز کشورهای مالزی، گرجستان و مکزیک، منفی است؛ اما در کشورهای پردرآمد این شاخص مثبت است و کشورهای فنلاند و سوئیس بهترین عملکرد را دارند.

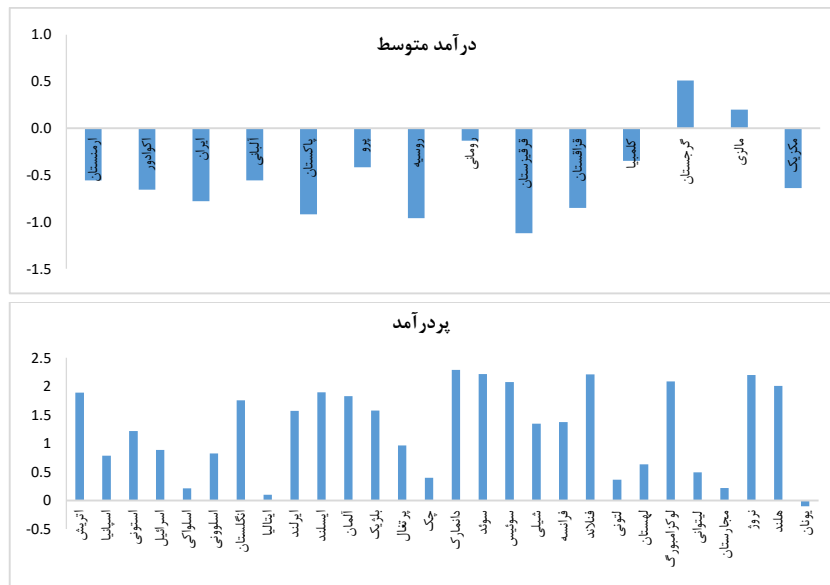
نمودار (۴): متوسط شاخص اثربخشی دولت در کشورهای درآمد متوسط و پردرآمد طی ۲۰۱۸-۲۰۱۰ از لحاظ کیفیت مقررات، ایران، اکوادور و پاکستان وضعیت نامناسب‌تری دارند و یونان، اسلونی و ایتالیا امتیاز کمتری نسبت به سایر کشورهای پردرآمد کسب کرده‌اند.

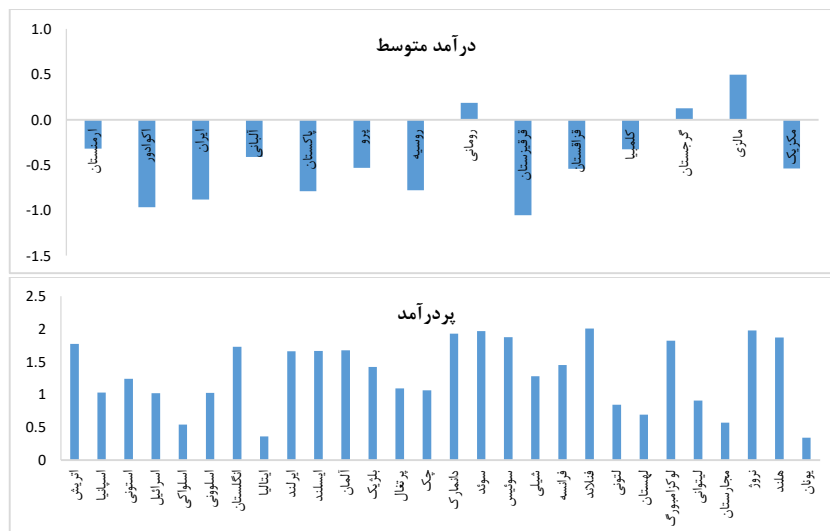
نمودار (۵): متوسط شاخص کیفیت مقررات در کشورهای درآمد متوسط و پردرآمد طی ۲۰۱۸-۲۰۱۰

برآورد تأثیر حکمرانی خوب بر رشد فراگیر در کشورهای منتخب / صفرزاده و مظفری پور ۲۵۳

اکثر کشورهای درآمد متوسط در زمینه کنترل فساد امتیاز منفی دارند. در کشورهای پردرآمد نیز اختلاف زیادی بین کشورها وجود دارد.

نمودار (۶): متوسط شاخص کنترل فساد در کشورهای درآمد متوسط و پردرآمد طی ۲۰۱۸-۲۰۱۰ در زمینه حاکمیت قوانین تنها کشورهای مالزی، رومانی و گرجستان مثبت عمل کرده‌اند. در کشورهای پردرآمد فنلاند، نروژ و سوئد بهترین عملکرد و یونان و ایتالیا بدترین عملکرد را دارند.

نمودار (۷): متوسط شاخص حاکمیت قانون در کشورهای درآمد متوسط و پردرآمد طی ۲۰۱۸-۲۰۲۰

۵. تصریح و برآورد مدل

برای بررسی رابطه شاخص رشد فراگیر و نظام تدبیر شایسته در کشورهای دارای درآمد متوسط و پردرآمد، از میانگین مؤلفه‌های شش‌گانه نظام تدبیر شایسته استفاده می‌شود. سایر متغیرهای توضیحی نیز برگرفته از مبانی نظری و مطالعات تجربی هستند و از WDI استخراج شده‌اند. معادله تصریح شده به صورت زیر است:

$$IG_{it} = \alpha_i + \theta_t + \gamma_1 GG_{it} + \gamma_2 PAR_{it} + \gamma_3 CPI_{it} + U_{it} \quad (1)$$

که در آن IG_{it} شاخص رشد فراگیر، GG_{it} شاخص نظام تدبیر شایسته، PAR_{it} مشارکت نیروی کار، CPI_{it} شاخص قیمت مصرف‌کننده، α_i ضریب مربوط به اثرات مقطع، θ_t ضریب مربوط به اثرات زمان و U_{it} خطای برآورد داده‌های تلفیقی است.

استفاده از مدل داده‌های تلفیقی^{۴۱} امکان بررسی ناهمگنی‌های غیرقابل مشاهده در زمان و مقطع را فراهم می‌کند. این ناهمگنی‌ها می‌توانند به صورت اثرات ثابت و یا تصادفی وجود داشته باشند؛ بنابراین قبل از برآورد مدل نهایی، باید بررسی شود که آیا عرض از مبدأها یکسان هستند و یا دارای اثر هستند. برای این منظور ابتدا آزمون لیمر انجام می‌شود. در آزمون لیمر فرضیه H_0 به معنی یکسان بودن عرض از مبدأها است و در صورت رد این فرضیه، مدل دارای اثر است. سپس آزمون هاسمن برای انتخاب بین ثابت یا تصادفی بودن اثرات استفاده می‌شود که فرضیه H_0 آن مبنی بر تصادفی بودن اثرات است. نتایج این دو آزمون برای معادله تصریح شده، در جدول (۳) گزارش شده است.

جدول (۳): نتایج آزمون لیمر و هاسمن

گروه کشورها	آزمون	اثرات یک‌طرفه در مقطع		اثرات یک‌طرفه در زمان		اثرات دوطرفه	
		آماره	Prob	آماره	Prob	آماره	Prob
درآمد متوسط	لیمر	۱۸۲/۶۹	۰/۰۰۰۰	۰/۰۱	۱/۰۰۰۰	۳۴۹/۶۶	۰/۰۰۰۰
	هاسمن	۳/۶۲	۰/۳۰۴۷	۱۲۵/۹۰	۰/۰۰۰۰	۰/۰۰	۱/۰۰۰۰
پردرآمد	لیمر	۱۶/۱۹	۰/۰۰۰۰	۴/۲۳	۰/۰۰۰۱	۲۰/۶۸	۰/۰۰۰۰
	هاسمن	۲/۲۰	۰/۵۳۱۰	۲۶/۳۰	۰/۰۰۰۰	۱۹/۳۸	۰/۰۰۰۲

منبع: یافته‌های تحقیق

برآورد تأثیر حکمرانی خوب بر رشد فراگیر در کشورهای منتخب / صفرزاده و مظفری پور ۲۵۵

همان طور که از نتایج انجام آزمون لیمر و هاسمن مشخص است، در هر دو گروه درآمد متوسط و پردرآمد، الگو اثرات تصادفی یک طرفه در مقطع به عنوان الگوی نهایی انتخاب می شود. نتایج حاصل از برآورد معادلات در جدول (۴) آمده است.

جدول (۴): نتایج برآورد معادلات

متغیر	درآمد متوسط	پردرآمد
GG	۰/۰۱۲ (۰/۰۶۱۱)	۰/۰۱۳ (۰/۰۰۰۱)
PAR	۰/۱۹۵ (۰/۰۰۰۰)	۰/۲۹۹ (۰/۰۰۰۰)
CPI	-۰/۰۰۳ (۰/۰۹۵۲)	-۰/۰۰۰۲ (۰/۹۸۴۱)
عرض از مبدأ	۰/۵۰۷ (۰/۰۰۰۰)	۰/۴۵۹ (۰/۰۰۰۰)
F	۳۴/۴۲ (۰/۰۰۰۰)	۴۰/۱۳ (۰/۰۰۰۰)
R ²	۰/۷۳	۰/۶۴
R ²	۰/۷۱	۰/۶۳
تعداد مشاهدات	۱۲۶	۲۵۲

اعداد داخل پرانتز نشان دهنده prob است.

منبع: یافته‌های تحقیق

طبق برآورد مدل، مشاهده می شود که در هر دو گروه کشورها، شاخص نظام تدبیر شایسته اثری مثبت و معنی دار بر شاخص رشد فراگیر دارد؛ به عبارت دیگر با یک واحد افزایش در شاخص نظام تدبیر شایسته، میزان شاخص رشد فراگیر در کشورهای درآمد متوسط ۰/۰۱۲ واحد و در کشورهای پردرآمد ۰/۰۱۳ واحد افزایش می یابد.

همان طور که در مبانی نظری گفته شد، مشارکت هرچه بیشتر در فرایند رشد منجر به فراگیر شدن آن می شود. بر اساس برآورد مدل این نکته به خوبی قابل مشاهده است و در هر دو گروه کشورها مشارکت نیروی کار تأثیری مثبت و معنی دار بر شاخص رشد فراگیر دارد و افزایش یک واحدی مشارکت نیروی کار، شاخص رشد فراگیر را در گروه کشورهای درآمد متوسط و پردرآمد به ترتیب ۰/۱۹۵ و ۰/۲۹۹ واحد افزایش می دهد.

در کشورهای درآمد متوسط میان شاخص قیمت مصرف‌کننده و شاخص رشد فراگیر رابطه‌ای منفی برقرار است و یک واحد افزایش در شاخص قیمت مصرف‌کننده، ۰/۰۰۳ واحد شاخص رشد فراگیر را کاهش می‌دهد؛ ضمن اینکه این رابطه از لحاظ آماری از معنی‌داری کافی برخوردار است. در کشورهای پردرآمد نیز رابطه منفی میان این دو متغیر دیده می‌شود؛ اما این رابطه معنی‌دار نیست. از آنجاکه یکی از مؤلفه‌های به‌کاررفته در شاخص رشد فراگیر ضریب جینی است، می‌توان برای توجیه این پدیده رابطه تورم و نابرابری را با توجه به سطوح مختلف تورم در نظر گرفت؛ بنابراین شاید بتوان گفت که در کشورهای درآمد متوسط که تورم بالاتری نسبت به کشورهای پردرآمد دارند، تورم بر نابرابری اثرگذار است؛ اما در کشورهای پردرآمد این اثرگذاری چندان مشهود نیست.

۶. نتیجه‌گیری

در بحث رشد فراگیر، علاوه بر رشد اقتصادی، فرایند رسیدن به رشد نیز مهم است؛ به عبارت دیگر اقدامات و سیاست‌هایی که برای دستیابی به رشد و توسعه اقتصادی بالا و پایدار اخذ می‌شوند، باید به نحوی باشند که تمام افراد در رشد اقتصادی مشارکت داشته باشند و از عواید رشد منتفع شوند. دولت می‌تواند با بهبود عملکرد خود در زمینه‌های سیاسی و اقتصادی، بستر مناسبی را برای فراگیرتر شدن رشد فراهم آورد. به‌طور کلی می‌توان مجموعه تدابیر دولتی را که بر رشد فراگیر اثرگذار است، تحت عنوان نظام تدبیر شایسته بررسی کرد که شش مؤلفه را شامل می‌شود: آزادی بیان و پاسخگویی، ثبات سیاسی و فقدان خشونت/ تروریسم، اثربخشی دولت، کیفیت مقررات، کنترل فساد و حاکمیت قانون. در این راستا این پژوهش با هدف بررسی ارتباط میان نظام تدبیر شایسته و رشد فراگیر برای دو گروه منتخب از کشورها بر اساس درآمد سرانه متوسط و بالا طی دوره ۲۰۱۸-۲۰۱۰ انجام شد. برای کمی‌سازی مفهوم رشد فراگیر از یک شاخص ترکیبی که ابعاد اقتصادی، زیرساختی، آموزشی، بهداشت و اجتماعی را در برمی‌گیرد استفاده شد و مشاهده شد که شاخص رشد فراگیر با میانگین ۶۵/۶۱ در کشورهای پردرآمد، از شاخص رشد فراگیر در کشورهای دارای درآمد متوسط با میانگین ۶۱/۸۶ بیشتر است. همچنین ایران با امتیاز ۵۸/۲۴، بعد از پاکستان کمترین امتیاز را میان همه کشورهای مورد بررسی کسب کرده است. با بررسی عملکرد کشورها در زمینه نظام تدبیر شایسته نیز

برآورد تأثیر حکمرانی خوب بر رشد فراگیر در کشورهای منتخب / صفرزاده و مظفری پور ۲۵۷

مشاهده شد که کشورهای پردرآمد نسبت به کشورهایی که درآمد متوسط دارند، عملکرد بسیار مطلوب‌تری داشته‌اند. برای برآورد مدل تجربی پژوهش، از مدل داده‌های تلفیقی استفاده شد و نتایج به‌دست‌آمده نشان داد که شاخص نظام تدبیر شایسته در هر دو گروه کشورها باعث افزایش معنی‌دار شاخص رشد فراگیر می‌شود. مشارکت نیروی کار نیز در هر دو گروه اثری مثبت و معنی‌دار بر شاخص رشد فراگیر دارد. همچنین مشاهده شد که شاخص قیمت مصرف‌کننده، شاخص رشد فراگیر را کاهش می‌دهد که این اثر برای کشورهای دارای درآمد متوسط معنی‌دار و برای کشورهای پردرآمد معنی‌دار نیست.

سیاهه منابع

الف - منابع فارسی:

- زاینده‌رودی، محسن، محمد خسروآبادی، و علیرضا شکیبایی. «بررسی تأثیر شاخص‌های حکمرانی خوب بر توزیع درآمد با به‌کارگیری پانل داده‌ها (مطالعه موردی: کشورهای منتخب جنوب غربی آسیا)»، فصلنامه پژوهش‌های رشد و توسعه پایدار (پژوهش‌های اقتصادی) ۱۷، شماره ۲۸ (پاییز ۱۳۹۶): ۲۵-۵۲.
- کریمی، محمدشریف، مریم حیدریان، و معصومه دورباش. «بررسی ارتباط و تأثیر شاخص‌های حکمرانی خوب بر رشد اقتصادی در ایران؛ با رویکرد تصحیح خطای برداری»، دوفصلنامه جامعه‌شناسی اقتصادی و توسعه ۶ شماره ۱ (بهار و تابستان ۱۳۹۶): ۱۲۷-۱۵۵.
- کیمیجانی، اکبر، و پروانه سلاطین. «تأثیر حکمرانی خوب بر رشد اقتصادی در گروه کشورهای منتخب OPEC و OECD»، فصلنامه مدل‌سازی اقتصادی ۲، شماره ۲ (زمستان ۱۳۸۷): ۱-۲۴.
- ملکی حسونند، بهزاد، محمد جعفری، شهرام فتاحی، و هادی غفاری. «سازوکار اثرگذاری هم‌زمان حکمرانی خوب و مخارج دولتی بر رشد اقتصادی»، فصلنامه پژوهش‌های رشد و توسعه اقتصادی ۹، شماره ۳۴ (بهار ۱۳۹۸): ۹۹-۱۱۴.

ب - منابع لاتین:

- Abdenmour, Faouz, and Othman Alwagdani. "Education and inclusive growth in Saudi Arabia", *International journal of economics, commerce and management* 5, (2017): 352-366.
- Acemoglu, Daron. *Introduction to modern economic growth*. (Perinceton: Perinceton University Press, 2009).
- Ali, Ifzal, and Hyun H. Son. "Defining and measuring inclusive growth: application to the Philippines", *ERD Working Paper Series, ECONOMICS AND RESEARCH DEPARTMENT*, no. 98 (January 2007): 1-34.
- Anand, Rahul, Saurabh Mishra, and Shanaka J. Peiris. "Inclusive growth: Measurement and determinants", *International Monetary Fund Working Paper, Asia Pacific Department*, no. 13-135 (January 2013): 1-26.
- Asian Development Bank. *Framework of Inclusive Growth Indicators: Key Indicators for Asia and the Pacific 2011*. Special Supplement, 6 ADB Avenue, Mandaluyong City- 1550 Metro Manila, Philippines, 2011. 1-57.
- Avellaneda, S. D. "Good governance, institutions and development: beyond the conventional wisdom", *British Journal of Political Science* 40, (2010): 195-224.
- Biswas, Arindam. "Insight on the evolution and distinction of inclusive growth", *Development in Practice* 26, Published by Taylor & Francis (Routledge) (May 2016): 503-516.
- Chou, Bill, and Ahmed Shafiqul Huque. "Does public participation matter? Inclusive growth in East Asia", *Asian Journal of Political Science* 24, Published by Taylor & Francis (Routledge) (April 2016): 163-181.

- DFID. *Growth: building jobs and prosperity in developing countries*, London: Department for International Development, 2008. 1-25.
- Doumbia, Djeneba. "The quest for pro-poor and inclusive growth: the role of governance", *Applied Economics* 51, (October 2019): 1762-1783.
- Eurasian economic commission. *Inclusive growth of the Eurasian economic union states: assessments and opportunities*, United Nations Conference on Trade and Development- published in partnership with Interstate Bank, (2019): 1-67.
- Haan, Arjan de, and Sukhadeo Thorat. "Inclusive growth: More than safety nets", *International Development Research Centre, Ottawa, SIG Working Paper* (September 2013): 1-16.
- Habito, Cielito F. "Patterns of inclusive growth in developing Asia: Insights from an enhanced growth-poverty elasticity analysis", *ADB Working Paper Series*, Asian Development Bank Institute, no. 145 (January 2009): 1-55.
- Ianchovichina, Elena, and Susanna Londstorm Gable. "What is inclusive growth?", *Commodity prices and inclusive growth in low-income countries, International Monetary Fund*, Washington, D.C (2012): 147-160.
- Javed, Yasser, Ihtsham Ul Haq Padda, and Waqar Akram. "An analysis of inclusive growth for South Asia", *Journal of Education & Social Sciences* 6, (March 2018): 110-122.
- Kaufmann, Daniel, Aart Kraay, and Massimo Mastruzzi. "The Worldwide Governance Indicators: Methodology and Analytical Issues", *World Bank Policy Research Working Paper*, (CUP) no. 5430 (January 2010): 1-29.
- Khan, A., Khan, G., Safdar, S., Munir, S., and Andleeb, Z. "Measurement and determinants of inclusive growth: A case study of Pakistan (1990-2012)", *The Pakistan Development Review*, (2016): 455-466.
- M. Oyinlola, A. A. Adedeji, M. Bolarinwa, and Nafisat O. Olabisi. "Governance, domestic resource mobilization, and inclusive growth in sub-Saharan Africa", *Economic Analysis and Policy* 65, Online ISSN: 0313-5926 (November 2020): 68-88.
- McKinley, Terry. "Inclusive growth criteria and indicators: An inclusive growth index for diagnosis of country progress", *ADB Sustainable Development Working Paper Series*, no. 14 (July 2010): 1-36.
- Meyer, Daniel Francois, and Natanya Meyer. "Assessment of Inclusive Growth performance: A comparative analysis of the BRICS countries", *Acta Universitatis Danubius. Economica* 15, (2019): 191-207.
- Mirjalili, S. H., A. M. Cheraghlou, and O. Safari. "Inclusive growth in Iran's provinces (2004-2015)". *International journal of business and development studies* 9, (2017): 5-27.
- Ndoricimpa, A. "Threshold effects of inflation on economic growth in Africa: Evidence from a dynamic panel threshold regression approach", *African Development Bank Group, Working Paper* 249, (2017).

- North, D. C. *Institutions, institutional change and economic performance*. (Cambridge: Cambridge university press, 1990).
- Rauniyar, Ganesh, and Ravi Kanbur. "Inclusive growth and inclusive development: a review and synthesis of Asian Development Bank literature", *Asian Development Bank Occasional Paper*, no. 8 (November 2009): 1-15.
- Romer, D. *Advanced Macroeconomics*. 4th Edition, (New York: McGraw-Hill Irwin, 2012).
- Sabir, S. and Qamar, M. "Fiscal policy, institutions and inclusive growth: evidence from the developing Asian countries", *International Journal of Social Economics* 46, (2019): 822-837.
- Simonis, Udo E. "Defining good governance-the conceptual competition is on", *WZB Discussion Paper*, no. P 2004-005, Berlin, Germany (July 2004): 1-12.
- Snowdon, B., and Vane, H. R. *Modern macroeconomics: its origins, development and current state*. (Massachusetts: Edward Elgar Publishing, 2005).
- Vellala, Paramasivan SIVASOORIYAN, M.K. Madala, and Utpal Chattopadhyay. "The Development of Composite Index for Inclusive Economic Growth: An Indian Perspective", *Journal of Economic & Management Perspectives* 10, (January 2016): 454-471.
- Zhuang, J., and Ali, I. "Poverty, Inequality, and inclusive growth in Asia", *Poverty, Inequality, and Inclusive Growth: Measurement, Policy Issues, and Country Studies*, (April 2010): 1-32.
- Zhuang, Juzhong. "Inclusive growth toward a harmonious society in the People's Republic of China: policy implications", *Asian Development Review* 25 , Asian Development Bank (December 2008): 22-33.